

De Bonte Vogel

Tekst: Hanneke Spijker, foto's: Bart Hautvast

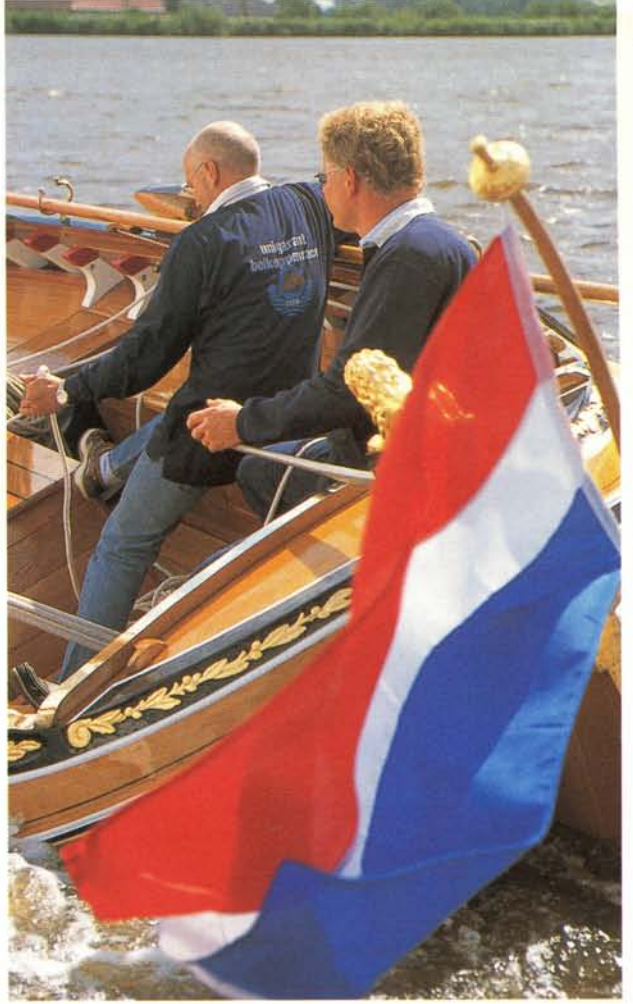
Het Fries jacht Bonte Vogel is weer in de vaart. Wat als een soort bouw pakket op zolder lag bij de werf van Pier Piersma, vaart nu weer glimmend en strak in de lak over de Friese meren. Een reddingsactie van verzekeringsmaatschappij Unigarant. En wellicht worden er nog meer boten gerestaureerd.

Met vlagerig weer op het Pijkmeer.

Geheel rechts:
Fokke van der
Meulen aan het
roer, Lammert
Postma trekt zich
suf aan de
fokkenschoot,
want lieren en
klemmen zijn niet
origineel en
mogen niet wor-
den gevoerd! De
motor is overi-
gens ook niet
oorspronkelijk...

Er zat zelfs nog een vogelnest in het wrak

Het begon tijdens de Bolkoppenrace van 1999. De vloot lag verwaaid in Staveren met windkracht 8, dus het varen met relaties, iets dat Unigarant als sponsor van deze wedstrijd altijd doet, kon niet doorgaan. Er moest een alternatief programma komen. Marketingmanager Fokke van der Meulen en directeur Rob Kamphuis namen de gasten mee naar de werf van Pier Piersma in Heeg voor een rondleiding bij deze traditionele bouwer. Nu was het ook nog zo dat er al over gesproken was om een fonds in het leven te roepen om klassieke en zeldzame schepen te restaureren en terug in de vaart te brengen. Toen Van der Meulen en Kamphuis boven in de loods bij Piersma het bouw pakketje van de Bonte Vogel in de balken zagen hangen, werden ze onmiddellijk enthousiast. Van der Meulen: 'Pier Piersma was behoorlijk nuchter. Ik vroeg hem wat er met die boot aan de hand was en hij zei: 'Oja, dat is een project. Als er iemand in geïnteresseerd is, hoor ik het vanzelf. Het is een boot die mijn heit ooit heeft gevonden en waarvan hij altijd zei dat ik hem niet zomaar mocht verkopen, tenzij een liefhebber hem in oorspronkelijke staat zou restaureren. Bovendien wil ik er als eerste mee varen na de restauratie.' 'Nou, maak maar een offerte', hebben we toen geroepen.'

Unigarant ging met Piersma in zee, maar maakte eerst een plan, want het moest voor de verzekeraar natuurlijk wel commercieel interessant zijn. Het Friese jacht kon meteen

worden gebruikt om de Hiswa-stand aantrekkelijk te maken. Het eerste jaar kwamen de wrakstukken op de stand (het wrak was een plaatje, er zat zelfs nog een echt vogelnest in), dit jaar komt de gerestaureerde romp en volgend jaar zal het hele schip onder zeil te zien zijn.

113 jaar oud

In het geval van de Bonte Vogel kunnen we bijna niet meer van een restauratie spreken. Het enige dat nog origineel is, zijn de blokken en de gaffel. De rest van het schip is nauwkeurig nagebouwd van de wrakstukken. Die zijn ontmanteld en hebben als mal gediend. Ook de wrangen en spanen zijn allemaal vervangen.

Het jacht is al 113 jaar oud en werd in 1888 door Eeltje Holtrop van der Zee in Joure gebouwd. Tenminste, daar gaan de deskundigen van uit. In het naslagwerk Het Friese Jacht van Dr. Ir. J. Vermeer staat dat omstreeks 1893 de heer Parmentier uit Leiderdorp op de Kaag verscheen met zijn pasgebouwde tjotter Aletta, volgens de eigenaar gebouwd door Van der Zee te Joure. Dat de bouwer inderdaad Eeltjebaes moet zijn geweest, wordt mede bevestigd door een mededeling van Dr. Teupken. Hij vermeldt namelijk dat op de lummel van de giek de naam van de maker stond gegraveerd, namelijk Minkema. Nu is bekend dat alle smeedwerk voor de Jouvster-werf afkomstig was van smederij Minkema in Oosterlittens. Hoewel natuurlijk ook in Joure goede smeden woonden, gaf Eeltjebaes aan Minkema de voorkeur! Dr. W. Teupken (in 1912 oprichter en hoofdredacteur van het watersporttijdschrift De Watersport, de voorloper van de Waterkampioen die tot 1937 heeft bestaan) kocht in 1899 de Aletta, die hij omdoopte in Geisha. In een brief vermeldde hij de afmetingen: lengte over de stevens 5,45 meter, grootste breedte 2,50 meter. De tuigage bestond uit twee masten (de langste was 11 meter!), twee stel zeilen (de langste gaffel was 2 meter lang!), een grote jager en een kluiver. Nadat Teupken zich als medicus had gevestigd en hij zekerder van zijn tijdstip van thuiskomst moest zijn, verruilde hij de Geisha voor een motorjacht.

In 1912 werd de Geisha eigendom van de Dordrechtse Roeien Zeilvereniging. Er brak een periode aan waarin het jacht veel aan zeilwedstrijden deelnam. Het werd ingeschreven onder nummer 12 OE. In 1923 verkocht de vereniging de Geisha aan A. Dijkstra in Den Haag. Op diens naam kwam de boot dan ook voor in het Nederlands Jachtregister. Dat is tevens de laatste vermelding van voor de Tweede Wereldoorlog. Het is niet bekend wanneer en aan wie de heer Dijkstra het jacht nadien heeft verkocht. In het stamboekarchief bevinden zich twee brieven van Mr. H. De Groot aan de heer C. Van Waning uit 1952 en 1953. De heer De Groot bericht daarin het volgende: in 1951 kocht hij in Utrecht een in zeer verwaarloosde toestand verkerende tjotter die hij eigenhandig zo goed mogelijk opknapte en in de oorspronkelijke staat terugbracht. Hij doopte het scheepje, dat bij de koop geen naam had, Bonte Vogel. Het werd door hem omschreven als iets in het midden tussen jacht en tjotter, in Friesland werd het een 'greate boat' genoemd. Het jachtje bezat zware berghouten, een vast voordek en een breed roer. Het was versierd met fraai snijwerk op de boorden, bedelbalk (dwarsscheepse balk, vaak met snijwerk), hennebalk (dwarsscheepse balk in het achterschip met versiering) en roerklik, terwijl veel koperbeslag was aan-

De Bonte Vogel werd ondergebracht in de Stichting ter bevordering van het Recreatief Maritiem Erfgoed. Hiervan kan iedereen donateur worden. Het is niet de bedoeling om miljoenenprojecten à la Stad Amsterdam te initiëren, maar om kleine jachten weer in de vaart te brengen. Dat kunnen overigens ook scherpe jachten van hout of staal zijn. De stichting heeft een jaarlijkse begroting van 75.000 gulden (34.000 euro).

Meer informatie: fvd-meulen@unigarant.nl

De Bonte Vogel is weer in glimvorm te bewonderen op het Friese water.

Het onttakelde jacht lag in de werfloods te wachten

gebracht. Volgens de beschrijving van de heer De Groot was de bodem rond en enigszins gepiekt, bij de voorstevens waren de smalle gangen sterk doorgebogen, zelfs enigszins naar binnen. Deze beschrijving en de bijbehorende foto's laten er geen twijfel over bestaan dat de Bonte Vogel door Van der Zee is gebouwd. Dat het hier gaat om het voormalige jacht Geisha wordt zeer waarschijnlijk op grond van het feit dat het grootzeil bij aankoop het zeilnummer 12 OE bevatte, hetzelfde waaronder de Geisha in 1912 bij de KNWV werd ingeschreven. Bovendien herkende de bootman van de Koninklijke Dordrechtse Roei- en Zeilvereniging de Bonte Vogel als de vroegere Geisha.

In 1953 voer de Bonte Vogel mee in de sleep van ronde jachten uit Holland om deel te nemen aan de eerste reünie van Friese ronde jachten in Grou. Korte tijd later werd Mr. De Groot overgeplaatst naar Parijs, waar hij enige jaren daarna overleed. Het jacht raakte in de versukkeling door gebrek aan onderhoud. Eind jaren zestig kocht Heit Piersma, vader van de jeugdherberg it Beaken in Heeg, de Bonte Vogel van de weduwe De Groot met de bedoeling hem te restaureren. Daarmee is wel een begin gemaakt, maar de restauratie is niet doorgezet. Het onttakelde jacht lag in de werfloods van jachtwerf Piersma te wachten op een liefhebber, die het in de oorspronkelijke staat wilde laten terugbrengen. En aldus geschiedde...

Nagemaakt van wrakstukken

Fokke van der Meulen gaat er in elk geval van uit dat de Bonte Vogel de ex-Aletta en ex-Geisha is. 'Nu houden we de naam maar op Bonte Vogel, want zo heet hij al 50 jaar.' Het houtsnijwerk is identiek nagemaakt van de wrakstukken. 'De houtsnijder kon zien dat er in 1888 door twee verschillende mensen aan is gewerkt. Geweldig hè?'

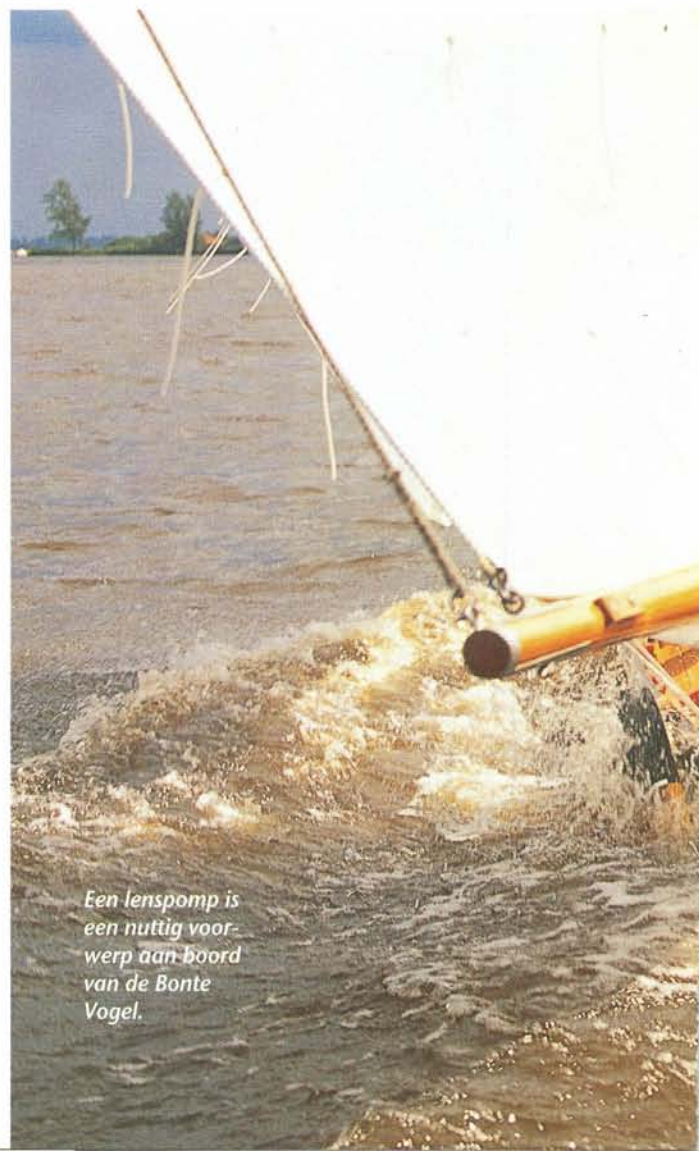
Tjotters, Friese jachten en boeiers

De benaming Fries jacht is betrekkelijk nieuw (1955) en wordt gebruikt voor een open rond jacht, in grootte te rangschikken tussen een boeier en een tjotter, voorzien van berghouten, met een lengte over de stevens van 5 meter of meer. De aanwezigheid van een berg-hout, ingebouwd tussen de bovenste huidgang en de boeiselgang, is voor het verkrijgen van een hechte en stijve constructie noodzakelijk vanaf die lengte. Evenals de boeier heeft een Fries jacht verder meestal kluisborden en berentanden aan weerszijden van de voorstevens en een smal roer, bekroond met een leeuw of een ander symbolisch dier. Deze laatste kenmerken zijn echter niet doorslaggevend voor de type-ring. Er komen ook open ronde jachten voor zonder berentanden en kluisborden of met een breed roer, zoals bij

tjotters, die zonder voorbehoud tot het type worden gerekend. De boeier onderscheidt zich van een Fries jacht door de aanwezigheid van een kajuit. Verder staan bij de boeier de boeisels wat minder schuin en zijn zij in voor- en achterschip wat breder dan bij het Friese jacht. Een van oorsprong open jacht dat later van een roef is voorzien, mag daarom niet zonder meer een boeier worden genoemd. Een tjotter is het kleinste type van de open ronde schepen, met een lengte over de stevens van minder dan vijf meter. In afwijking van het Friese jacht heeft de tjotter geen berghout. In plaats daarvan is de bovenkant van de bovenste huidgang voorzien van een ijzeren of koperen halfroed, dat als stootrand dienst doet. Ook ontbreken kluisborden en berentanden.

Vergeleken met andere Friese jachten is de Bonte Vogel een sierlijk schip met een rijke afwerking, er is veel goud en houtsnijwerk gebruikt. Negen lagen lak maken dat het eiken in de diepte ligt te glimmen. Geen enkel Fries jacht is identiek aan een ander, ze zijn allemaal op het oog gebouwd, zonder tekening of bestek.

De kwestie 'is het een tjotter of een Fries jacht?' is volgens Fokke van der Meulen makkelijk opgelost. 'Er zat een tjotterroer op, groter dan het roer van een Fries jacht, en een houten helmstok, die hoort ook niet op een Fries jacht. Maar verder was het een écht Fries jacht. Een tjotter is niet alleen wat kleiner, maar ook wat goedkoper afgewerkt.' Ondanks het feit dat de verzekeraar nu een bijzonder kostbaar scheepje in handen heeft, wordt er wel zoveel mogelijk mee gezeild. Van der Meulen: 'Daar is de boot voor gemaakt. We willen met relaties varen als de gelegenheid zich voordoet en ik denk dat we voor een man of vijf plaats hebben. Het valt me honderd procent mee hoe het schip vaart, vanwege de lengte-breedte-verhouding. Het gaat best hard, zo'n bol ding. Maar je moet op tijd reven, want hij loeft niet makkelijk op in een vlaag. En het is ook allemaal nogal overtuigd natuurlijk.' ♦

Een lenspomp is een nuttig voorwerp aan boord van de Bonte Vogel.

Zeilplan van een Fries jacht. Alle Friese jachten zijn weliswaar uniek, maar er zijn ook genoeg overeenkomsten. Een Fries jacht heeft bijvoorbeeld altijd een bezaantuig met een grootzeil en fok uit verticale banen, het grootzeil heeft een gebogen gaffel, een rondgesneden losse broek en is door middel van rakbanden met kralen aan de mast bevestigd.

